

Wat Xerxes echt van plan was

Nee de overwinning van de Grieken op de Perzen aan het begin van de vijfde eeuw van onze jaartelling betekent niet het begin van de Europese beschaving. De theorie die luidt dat de Grieken, na deze overwinning, als eersten werkelijk vrij waren en dat zij de weg hebben vrijgemaakt voor de ontwikkeling van de ratio en de democratie berust op 'simsalabimsociologie'.

Net als in zijn vorige boek, *Het visioen van Constantijn*, kiest de oudheidkundige Jona Lendering (1964) voor *Xerxes in Griekenland* een hardnekkig historische misvatting tot onderwerp. En zoals hij in *Het visioen van Constantijn* door middel van een haarscherpe en nauwkeurige analyse van de feiten en de beschikbare bronnen aantoonde dat niet Constantijn het christendom veranderde maar het christendom Constantijn, waarmee hij een eeuwenoude mythe ontzenuwde, zo weerlegt hij nu de misvatting dat de Griekse overwinning op de Perzen van doorslaggevend belang is geweest voor de ontwikkeling van de westerse democratie.

Omdat alle aanhangers van deze theorie zich beroepen op de *Historiën* van Herodotus (waarin hij verslag doet van de Perzische oorlog) bestaat Lenderings boek grotendeels uit een kritische analyse van deze ene 'bron'. Geeft Herodotus (ca. 485-430 v.Chr.) aanleiding tot de vergaande conclusies die er sinds de 18de eeuw aan zijn gegeven, vraagt Lendering zich daarbij af. Kun je bijvoorbeeld op grond van de feiten die Herodotus beschrijft concluderen dat de slag bij Salamis voor de Engelse geschiedenis belangrijker is dan de slag bij Hastings, zoals de Britse filosoof Stuart Mill in 1859 betoogde? En kun je, zoals sommige historici en filosofen ook nu nog doen, volhouden dat wij onze cultuur en onze vrijheid rechtstreeks danken aan de overwinning van de Grieken op de Perzen?

Tegenstrijdigheden

Zijn antwoord is een glashard 'nee'. Herodotus' verslag is niet de betrouwbare bron die je als historicus zou willen hebben. Het bevat weliswaar een groot aantal verifieerbare feiten, maar evenveel onzekerheden,

onduidelijkheden en zelfs tegenstrijdigheden. Zo bestaan er over de exacte aanleiding van de oorlog, in weerwil van wat Herodotus doet geloven, talloze onbeantwoorde vragen. Ook over de manier waarop de oorlog is afgelopen is nog steeds veel onduidelijk. Xerxes (519-465 v.Chr.) verloor in 480 v.Chr. de zeeslag bij Salamis en trok zich terug, zoveel is duidelijk. Maar was dit, zoals Herodotus suggereert, de uiteindelijke glorieuze overwinning? Lendering twijfelt daaraan, met goede argumenten.

Lendering laat zien dat er, zoals hij zelf schrijft, 'te veel zaken zijn die we gewoon niet kunnen weten gewoon omdat er niet genoeg data zijn'. Zo is het onmogelijk om te weten wat de bedoelingen van Xerxes waren. Herodotus schrijft dat de Perzische aanval weliswaar in naam tegen Athene gericht was, maar dat het eigenlijke doel de onderwerping van heel Griekenland was. Maar is dat wel zo? Wellicht was het toch een strafexpeditie tegen Athene vanwege de eerdere nederlaag in de slag bij Marathon? Of misschien was de oorlog bedoeld om middels een externe vijand Xerxes' interne gezag te verstevigen.

Despotische koning

Ook het beeld van de despotische Perzische koning die zijn soldaten voortranselt, berust nauwelijks op feiten. Integendeel, Perzische bronnen en archeologische vondsten doen vermoeden dat de Perzische soldaten niet veel slechter werden behandeld dan de Griekse. De zeer precieze voorbereidingen die Xerxes trof, wijzen ook meer in de richting van een aanvoerder met oog voor zijn manschappen dan op een despotische slavendrijver.

Lendering combineert een nauwkeurige lezing van Herodotus met wat er uit andere bronnen bekend is over de Perzische oorlog. Vaak leidt dit tot verrassende inzichten. Maar vooral laat hij zien hoe een wetenschapper te werk gaat: duidelijk maken wat de aannames en de feiten zijn en waar de invulling begint en vooral laten zien wat we weten én wat we niet weten. Alleen zo kun je hardnekkige 'simsalabimsociologie' de wereld uit helpen.

ILLUSTRATIE TIME LIFE PICTURES/MANSELL/THE LIFE PICTURE COLLECTION VIA GETTY IMAGES

De Grieken verslaan de Perzen in de Slag bij Salamis.

Jona Lendering:
Xerxes in Griekenland.
De mythische oorlog tussen oost en west.
Omniboek,
208 blz. € 20,-

OUDEHEID Met hun overwinning op de Perzen effenden de Grieken de weg voor de democratie, luidt de gangbare opvatting. Oudheidkenner Jona Lendering meent dat de waarheid elders ligt.
Door onze medewerker **Joost Vermeulen**